

החלטת סגן הממונה על המשמעת – הכרעת דין

1. בפניי מקרה של חשד להעתקה בבחינה מקוונת. עובדות כתב הקובלנה, רובן ככולן, אינן שנויות במחלוקת. לפי כתב הקובלנה, הנקבל, תלמיד בפקולטה להנדסה, נבחן בבחינה מקוונת באחד הקורסים. ההוראות לבחינה, כך על פי כתב הקובלנה, היו מפורטות וכללו בין היתר הוראה על זווית צילום מהצד ב"זום" כך שהידיים גלויות וניתן לראות מה עושה הנבחן. בנוסף, נאסר על הנבחנים לקום ולצאת מהפריים למעט יציאות מורשות וקצרות לשירותים. על פי כתב הקובלנה, הנקבל הפר את ההוראות בדבר זווית הצילום בזום, והתנהג בצורה שעוררה את חשדו של המתרגל שהשגיח על הנבחנים בזום (למשל – הביט לצד המסך, נצפה כשהוא מדבר ומסווה את פעולה הדיבור וכו'). ואכן, כאשר נפתח המיקרופון של הנקבל לקראת סוף המבחן הוא נשמע משוחח עם אישה נוספת שהייתה בחדר ומבקש "תקראי לי עוד כל מיני דברים שקשורים שם", כאשר האישה האחרת עונה, "שלחתי את זה בווטסאפ זה לא נפתח לה... זוכר שאמרת שיש בעיות". בכך, על פי כתב הקובלנה, עבר הנקבל עבירות של הפרת הוראות בבחינה, הונאה בבחינה והתנהגות שאינה הולמת את כבוד האוניברסיטה או מעמדו של תלמיד (סעיפים 29.3, 29.4, ו-29.10 לתקנון המשמעת – סטודנטים (תשס"ח) (להלן: התקנון)).
2. בדיון ההקראה כבר הנקבל בעבירות. ביום 4.11 התקיים בפניי דיון הוכחות, שארך כשעה וחצי ועסק בצפייה בחלקים הרלוואנטיים מסרטון הבחינה וליבון טענותיהם של הצדדים. בתמצית, הצדדים אינם חלוקים על עובדות כתב הקובלנה, אלא על משמעותם. בדומה, אין מחלוקת בין הצדדים כי נעברה עבירה של הפרת הוראות. באשר לעבירת ההונאה, הדברים מורכבים יותר, שכן הוכחת עבירה ההונאה דורשת יסוד נפשי, כלומר, כוונה להונות. ואכן, סעיף 57.4 לתקנון דורש כי אשמתו של הנקבל תוכח מעבר לספק סביר (בדומה לאמת המידה המקובלת במשפט פלילי). להשלמת התמונה, סעיף 57.5 לתקנון מורה כי הוכחת כוונה יכולה להתבסס על נסיבות ביצוע העבירה.
3. עיינתי בחומר המונח לפניי והחלטתי להרשיע את הנקבל בעבירת הפרת ההוראות ובעבירת ההונאה. עקב ההרשעה בשתי עבירות אלו איני רואה לנכון להרשיע בעבירה הכללית יותר, של התנהגות שאינה הולמת (וראו גם הכרעת הדין בעניין ד-2020-60 מיום 8.10.2020). אפרט את טעמי.

אינדיקציות עובדתיות של הקבילה

4. התנהגות מחשידה: אין מחלוקת בין הצדדים כי הנקבל התנהג – חזותית – בצורה שעוררה את חשדו של המתרגל במשך כל הבחינה. כך למשל, בנקודת הזמן 37:44 לסרטון, הנקבל מסווה את דיבורו תוך כדי אכילה. בנקודות רבות אחרות בסרטון נצפה הנקבל כשהוא מתנהג באופן דומה, כלומר, מדבר תוך מה שניראה כניסיון הסוואת הדיבור. בנקודות זמן אחרות הנקבל נצפה כשהוא מביט לצד המסך ומושיט את ידו אל מחוץ לפריים כדי לקחת דפים, לכאורה מאדם אחר. מובן שהתנהגויות אלו מעידות על התקיימותה של עבירת הפרת ההוראות. מובן גם כי התנהגויות אלו, כשהן לעצמן, לא מקימות את עבירת ההונאה. אולם, בצירוף עם הראיות הנוספות, ניתן לראות בצבר התנהגויות זה אינדיקציה חזקה להסתרה מצדו של הנקבל, ובדומה, להתקיימות יסוד הכוונה.
5. השיחה בין הנקבל לבין האדם האחר: כאשר נפתח המיקרופון של הנקבל, לקראת סוף הבחינה, נשמעו קולות שיחה. כך, מבקש הנקבל מהאישה הנוספת בחדר להקריא לו "עוד כל מיני דברים שקשורים שם"; לאחר מכן נשמעה מצד האישה האמירה "שלחתי את זה בוואטסאפ זה לא נפתח לה...". ולבסוף, השיב הנקבל "שקט שקט". בדברים אלו נמצא אישוש לחשדותיו של המשגיח שהנקבל שוחח (תוך ניסיון הסתרה) עם אדם אחר בחדר. תוכנם של הדברים מעיד אף הוא על הרצון להסתרה, ובכך, גם ליסוד הכוונה הנדרש לצורך סעיף 29.4 לתקנון.

6. גרסתו של הנקבל לעובדות אלו התבססה בעיקרה על מספר קווי טיעון. ראשית, נטען כי אין די בסימני ההתנהגות המחשידה בכדי לקיים את יסוד הכוונה. מדובר בהתנהגות רגילה במבחן, מה עוד שהנקבל הוא אדם תזזיתי מטבעו. בדומה, הנקבל מעדיף להשתמש בניירת רבה (מבחן מודפס, דפי נוסחאות, חישובים וכו'), ומכאן תזוזות הידיים אל מחוץ לפריים.

7. את הדיבור ייחס הנקבל להיעדר סביבה סטרילית בביתו. הנקבל מתגורר עם בני משפחתו. לדבריו, בחדרו (ממ"ד) אין קליטה כך שהוא נאלץ לערוך את הבחינה בחלל המשותף, חלל גדול שמשמש גם כסלון וגם כחדר אוכל. הדיבור שנעשה תוך כדי הבחינה, אם כן, מהווה קטעי שיחה שגרתיים של הנקבל עם בני משפחתו. זאת ועוד: בהיותו מודע לכך שמדובר בהפרת הוראות, הנקבל הסווה את דיבורו כדי לא לעורר את תשומת לב המשגיח. לבסוף, חלק מהדיבור הוא מלמול עצמי טבעי.

8. בפרט, חשובה לענייננו גרסת הנקבל באשר לשיחה המתוארת בכתב הקובלנה, ראו סעיף 5 לעיל. כפי שיפורט להלן, הנקבל מייחס קטע זה לדו שיח נקודתי בינו לבין אימו בעניין רפואי. הנקבל, כמובן, לא חולק על קטעי השיחה שנקלטו במיקרופונים. לגרסתו, אמו טופלה בתרופה להקלת כאבים וכדי להקל על כאבה גם עישנה בתקופה הרלוואנטית קנאביס רפואי (מסמכים הוצגו לגבי פרטים אלו והם אינם שנויים במחלוקת). בזמן המבחן אמו של הנקבל החלה לחוש כאבי ראש ובחילות. היא בחנה באינטרנט את תופעות הלוואי של שימוש בקנאביס רפואי ביחד עם אותה תרופה – והדיאלוג המפורט בכתב הקובלנה מוסבר, כך נטען, באותה התרחשות. אפרט את גרסת הנקבל לפי סדר התרחשות הדברים בהקלטה:

i. "תקראי לי עוד כל מיני דברים שקשורים שם...". (נק' זמן 42: 13: 3): לטענת הנקבל, משראתה אמו את תופעות הלוואי האפשריות, לרבות חנק ומוות, היא נלחצה, ופנתה אל הנקבל. הנקבל הבחין כי אמו מבולבלת ולחוצה מתופעות הלוואי האפשריות עליהן קראה באינטרנט, ולכן ביקש ממנה – באותו קטע שנקלט במיקרופונים ועל אף קיום המבחן במקביל – להקריא לו דברים נוספים שרשומים שם.

ii. "שלחתי את זה בווטסאפ זה לא נפתח לה...". (נק' זמן 27: 14: 3): בשלב זה, לפי גרסת הנקבל, אמו הבינה שהוא נמצא בזמן מבחן ושהוא אינו יכול להועיל. על כן אמרה לו כי שלחה הודעה לאחותה לגבי אותה התרחשות רפואית. עם זאת, אמו של הנקבל עדכנה את בנה כי הסתבכה עם משלוח ההודעה בוואטסאפ – ומכאן הקטע שנקלט במיקרופונים.

iii. "שקט שקט...". (3: 15: 07): כאן הנקבל מהסה את אמו כדי לא לעורר תשומת לב נוספת.

9. גרסתו של הנקבל ניראית לי דחוקה. לאור האינדיקציות העובדתיות שהציגה הקבילה והתרשמותי מעדותו הפרונטלית של הנקבל, היא אינה מעלה ספק סביר להתקיימות עבירת ההונאה. אציין בפרט את הנקודות הבאות.

i. ראשית, בבירור העובדתי המקדים שנערך בין הקבילה לנקבל הציג הנקבל את גרסתו, ולתמיכה בכך – ובפרט כדי לבסס את הטענה על השיחה/משלוח ההודעות בין אמו של הנקבל לאחותה – הציג הנקבל להביא תדפיסי שיחות ופלטאי וואטסאפ של אמו. הנקבל אכן הציג מסמכים אלו – אך הם אינם תומכים בגרסה לפיה אמו שלחה את ההודעה בוואטסאפ לאחותה (או שוחחה עימה). לדברי הנקבל, הסתבר לו שאימו לבסוף לא דיברה עם אחותה או שלחה לה הודעה (על אף שאמרה לו לכאורה כך באותו קטע שנקלט במיקרופון), אלא הלכה לישון. שינוי גרסה זה מעיד על חולשת ההסבר שהציג הנקבל.

ii. גרסתו של הנקבל מתארת דיאלוג שנעשה בשעת דחק עם אמו החולה, ומתוך מצב נפשי של לחץ ובלבול – כך נטען – של האם, ולאחר שהאם הקריאה לבנה דברים שקראה באינטרנט לגבי תופעות לוואי של התרופה (לרבות חנק ומוות). מצפייה בסרטון ושמיעת הדיאלוג שנקלט בו

אני מתקשה לראות כיצד חילופי הדברים בסרטון, כפי שנשמעים בקולה של האישה וטון הדיבור, תואמים לרקע אותו מסר הנקבל.

iii. בדומה, אין מחלוקת שהדיבור שנקלט במיקרופונים אינו מייצג את כל השיחות שניהל הנקבל בזמן הבחינה. כזכור, במשך הרוב המוחלט של זמן הבחינה המיקרופונים היו סגורים – המתרגל פתח את המיקרופונים לקטעי זמן קצרים, בעיקר בסוף הבחינה, ולאחר שהתעורר חשדו בנוגע להעתקה מצד הנקבל. הנקבל, אם כן, נצפה מדבר, תוך הסוואה, בקטעים רבים לאורך כל הסרטון. הדיבור יוחס לטענת הנקבל לחילופי דברים שגרתיים עם בני משפחתו – אך קשה לראות מדוע, במצב לחץ של בחינה, ימשיך הנקבל לנהל חילופי דברים שגרתיים כאלו עם בני ביתו לאורך כל הבחינה (ומתוך מודעות להפרת ההוראות שבדבר ותוך הסוואת הדיבור).

הערות נוספות לפני סיום

10. כאמור לעיל, הרשעת הנקבל מבוססת על צבר של אינדיקציות עובדתיות, ביחד עם חולשת הגרסה החלופית שהציג. נתונים אלו משכנעים אותי, ברף העולה מעבר לספק סביר, כי התקיימה במקרנו עבירת ההונאה. אדגיש שוב, שהפרת הוראות כשהיא לעצמה – כאן, למשל, דיבור שנקלט בסרטון – אינה מקיימת את עבירת ההונאה, לה נדרש יסוד נפשי ורף הוכחתי גבוה. במילים אחרות: הנקבל לא הורשע בעבירת ההונאה רק על סמך דיבור מקרי שנקלט במיקרופון.

11. לא הוצגה בפניי עדות של האם. לדברי הנקבל, אמו הייתה אמורה להעיד בדיון ההוכחות – אך ממגוון סיבות, לרבות חוסר נוחותו של הנקבל והיותה של האם בקבוצת סיכון, הוחלט שלא להביאה לדיון. הנקבל הציע לקיים דיון הוכחות עם אמו אוניליין, ו/או להציג תצהיר מטעמה. אינני רואה צורך בדיון הוכחות נוסף בו תינתן עדות האם. בהרשעתו של הנקבל אני יוצא מתוך נקודת הנחה שעדותה של האם – אם תינתן – תתאם את גרסתו (המעודכנת) של הנקבל.

12. בדין ודברים שהתקיים בין הצדדים לפני דיון ההוכחות, הועלתה – ונדחתה – האפשרות שהנקבל יישלח לבדיקת פולגרף. לדין ודברים זה אין כל משמעות מבחינתי לעניין הרשעתו של הנקבל. למעלה מן הדרוש, מובן שאין מניעה שהצדדים יגיעו להסכמה על הצגת בדיקות פולגרף, והסכמה זו תיבדק בפניי ככל הסכמה ראייתית אחרת.

13. לבסוף, עקב מגיפת הקורונה האוניברסיטה עוברת לקיום בחינות במתכונת בה לא השתמשה בעבר – בחינות מקוונות עם פיקוח דרך מצלמת הוידאו. רצוי להנחות את משגיחי הבחינות להקפיד שהנבחנים שומרים על ההנחיות הרלוואנטיות לבחינה מקוונת – כלומר, זווית צילום מהצד ב"זום" כך שהידיים גלויות וניתן לראות מה עושה הנבחן. הקפדה על נהלים אלו תקטין את התמריץ להפרות משמעת עתידיות.

ד"ר שי נ. לביא

ס' הממונה על המשמעת

הכרעת הדין ניתנה היום, 30.11.2020, בהיעדר הצדדים.

החלטת סגן הממונה על המשמעת – גזר דין

14. כנגד הנקבל הוגשה קובלנה שעניינה בחינה מקוונת בה השתתף הנקבל. בכתב הקובלנה יוחסו לנקבל עבירות של הפרת הוראות בבחינה, הונאה בבחינה והתנהגות שאינה הולמת (סעיפים 29.3, 29.4, ו-29.10 לתקנון המשמעת – סטודנטים (תשס"ח) (להלן: התקנון)). לאחר דיון הוכחות בעניינו, קבעתי ביום 30.11.2020 כי הנקבל אשם בעבירת ההונאה. ביום 22.12.2020 התקיים דיון טיעונים לעונש.
15. הקבילה עתרה לעונש של שלוש שנות הרחקה, בצירוף פסילת הקורס והרחקה של תנאי. נטען, שיש להחמיר עם מקרנו לעומת מקרים אחרים של הונאה בסיטואציה של בחינות מקוונות. ראשית, בענייננו, כמפורט בהכרעת הדין, יש שיתוף של אדם אחר (להבדיל ממקרי "העתקה עצמית"). שנית, הנקבל דכאן לא נטל אחריות על מעשיו או הביע חרטה.
16. הנקבל פירט את הנסיבות לקולא. הנקבל הוא אדם חיובי, ולו רקע עשיר של התנדבות חברתית ועזרה לקהילה. נסיבות חייו אינן פשוטות. הוריו חיים בנפרד, והוא תומך כלכלית במשפחתו. לאחרונה עבר פציעה שעלולה לקטוע את האפשרות שלו להתפרנס במשלח יד הנוכחי, לפחות לזמן הקרוב. משבר הקורונה מנע ממנו אפשרות להשתכר בעבודות משניות בהן עסק. שילוב נסיבות רקע אלו, ביחד עם ההרשעה בהונאה, הובילו את הנקבל למצב נפשי לא פשוט.
17. נתונים אלו לא נסתרו, ודומה שהם מקובלים על הקבילה. זו גם התרשמותי. מנגד, עומדות לפנינו נסיבות העבירה. כמו-כן, לנגד עינינו הנטייה להחמיר בעבירות שנעברו ב"סיטואציות זום", כלומר, מצבים של הונאה בבחינות מקוונות. לאור כל זאת, הגעתי למסקנה שהעונש הראוי במקרנו הוא עונש הרחקה של שנתיים, כאשר את אחד הסמסטרים יוכל הנקבל להמיר בעבודות לטובת הציבור. ענישה זו עומדת במתחם אותו התוו פסקי דין קודמים (השוו לסקירה הקצרה בפסק דיני בעניין ד-75/2020(א)); והיא לוקחת בחשבון את הנסיבות המקלות של הנקבל, כפי שפורטו לעיל.
18. הצדדים נחלקו לעניין מועד תחילתו של עונש ההרחקה. הנקבל ביקש להתחיל את ריצוי עונשו רק בתחילת שנת הלימודים הבאה. לאור נסיבות חייו, תמיכתו במשפחתו, ומגיפת הקורונה, ריצוי מיידי של העונש, כך נטען, יפגע קשות במהלך חייו. שהות של סמסטר תאפשר לו להתארגן טוב יותר מבחינה כלכלית. הקבילה, לעומת זאת, סברה שעל עונש ההרחקה לחול מיד עם תום הסמסטר הקרוב, כלומר בסמסטר ב' תשפ"א.
19. תחילת תוקף העונש מוסדרת בסעיף 59.3 לתקנון. סעיף זה מורה כי:

במקרה של הרחקה בפועל מן הלימודים או חלקם – העונש יחול מתום הסמסטר שבו ניתן גזר הדין, אלא אם כן הורה הממונה אחרת.

הנה כי כן, ברירת המחדל היא שעונש ההרחקה יחול מהסמסטר הקרוב, ולבית דין זה שיקול דעת לקבוע אחרת. דברים אלו הובהרו גם בערכאת הערעור, בעניין ע/2020-2 (שם נקבע כי ברגיל, שיקול של "רצף לימודי" לא יהווה סיבה לעיכוב בהחלת גזר הדין). כך גם בדין הפלילי הרגיל. שם נקודת המוצא, בדומה, היא אכיפה מיידית. "עיכוב ביצוע גזר-הדין עלול לגרום לכך שיעבור פרק זמן ממושך בין מועד גזירת הדין לבין מועד ריצוי העונש . . . ככל שמתרחק והולך הזמן מאז שבוצעה או נתגלתה עבירה פלונית ועד שהעבריין הורשע בה, מתמעט גם כוח השפעתו המרתיעה של העונש, שהלה נתחייב בו, על אחרים העלולים להיות עבריינים כמותו . . ." (ע"פ 111/99 שורץ נ' מדינת ישראל, נד(2) 241 (2000) (הדברים נאמרו לעניין השאלה אם לעכב ביצוע לתקופת הערעור, אך הם יפים גם לענייננו)).

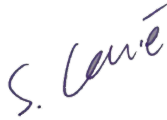
20. לאור ברירת המחדל בעד הרחקת מיידי, התלבטתי האם להיענות לבקשת הנקבל. מחד, לאור נסיבותיו החריגות, ריצוי מיידי אכן יקשה עליו לארגן את מהלך חייו. מנגד, דחייה בריצוי העונש, כאמור לעיל, שקולה לשחיקה בענישה. בנוסף, הבחינה המקוונת התקיימה בקיץ, והכרעת הדין בעניינו של הנקבל ניתנה לפני כחודש. ממועד זה, לכל הפחות, היה על הנקבל לצפות לעונש של הרחקה בפועל.

21. נסיבותיו של הנקבל אכן ניראות לי חריגות. על כן, מצאתי לנכון להיעתר באופן חלקי לבקשה לעיכוב ביצוע העונש ולאזן בין השיקולים, כדלקמן. עונש ההרחקה, לשנתיים, יחל בסמסטר הקרוב. הנקבל יוכל לשוב ללימודים בסמסטר ב' תשפ"ג. את הסמסטר הראשון להרחקה, סמסטר ב' של שנת תשפ"א, יוכל הנקבל להמיר ב-80 שעות עבודות לטובת הציבור, שירוצו במהלך הסמסטר. אפשרות זו מאזנת בין השיקולים השונים. היא מחד מטילה על הנקבל עונש מיידי, של עבודות לטובת הציבור בהיקף משמעותי, ומנגד מאפשרת לנקבל לארגן את מהלך חייו לקראת עונש ההרחקה בפועל.

22. אשר על כן, אני גוזר את עונשו של הנקבל כדלקמן:

- א. פסילת הקורס נשוא הקובלנה.
- ב. הרחקה על תנאי מן האוניברסיטה של ארבעה סמסטרים למשך שלוש שנים מיום החזרה ללימודים.
- ג. הרחקה בפועל מן האוניברסיטה של שנתיים – שתחול מסמסטר ב' של שנת תשפ"א, כך שהנקבל יוכל לשוב ללימודים בסמסטר ב' של שנת תשפ"ג. לנקבל תינתן האפשרות להמיר את עונש ההרחקה לגבי אחד מהסמסטרים – כאמור להלן – בריצוי של 80 שעות לטובת הציבור.
  - i. ככל שיבחר הנקבל באפשרות זו, לאור בקשתו של הנקבל להתחיל את ההרחקה בפועל רק בשנה"ל תשפ"ב, עבודות אלו ירוצו בסמסטר ב' תשפ"א.
  - ii. השלמת העבודות תהווה תנאי לחזרת הנקבל ללימודים בסמסטר ב' תשפ"ג. ככל שהנקבל לא ישלים עבודות שירות אלו עד תום סמסטר ב' תשפ"א, הנקבל יוכל לשוב ללימודים רק בסמסטר א' של שנת תשפ"ד.

גזר הדין ניתן היום, 28.12.2020, בהיעדר הצדדים.

ד"ר שי נ. לביא

ס' הממונה על המשמעת